

УДК 664.6:338.439+332.1

О. В. Березін,

д. е. н., професор,

Полтавський університет споживчої кооперації України

ХЛІБОПЕКАРСЬКА ГАЛУЗЬ У КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

У статті розглядається сучасний стан продовольчого забезпечення регіонів України, в контексті якого представлена хлібопекарська галузь як основа його функціонування та розвитку.

In article is considered the modern state of food providing in the Ukraine regions, in the context of which the bakery industry is presented, as basis of its functioning and development.

Ключові слова: хлібопекарська галузь, продовольче забезпечення, продовольчий комплекс регіону.

ВСТУП

Продовольче питання — нагальна проблема людства, яка існувала й існуватиме завжди. Воно постає особливо гостро у кризовий період, коли виробництво та торгівля продуктами харчування потребують пильної уваги з боку державних органів влади.

В Україні, окрім загальнодержавних заходів, спрямованих на вирішення продовольчих питань, діють також регіональні програми органів місцевого самоврядування. Ця необхідність пояснюється нерівномірністю розвитку як агропромислового комплексу, так і харчової промисловості у різних регіонах країни. Така диференціація показників розвитку регіонів у аспекті продовольчого забезпечення особливо помітна у хлібопекарській галузі, яка залежить від обсягів виробництва зерна у регіоні або достатності його постачання з інших регіонів.

Оскільки хліб та, зокрема, хлібопекарська продукція в цілому завжди були основою раціону українських споживачів, а Україна — регіон зі сприятливими умовами для вирощування зернових, то незаперечним є той факт, що хлібопекарська галузь займає провідне місце у продовольчому забезпеченні населення. Все це зумовлює актуальність та доцільність вивчення даного питання саме на регіональному рівні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наукові положення вітчизняних дослідників, викладені в ряді публікацій, характеризують деякі окремі аспекти продовольчого забезпечення як країни в цілому, так і її окремих регіонів. Зокрема, проблеми формування продовольчого ринку висвітлюються в роботах Ільяшенка В.А., Пасхавера Б.Й., Лозинської Т.М., Саблука П.Т., Бойка В.І., Доманчука Д.П., Шпи-

чака О.М. і інших вчених. Питання, присвячені тенденціям розвитку хлібопекарської галузі, забезпеченню потреб регіону хлібопекарською продукцією, вивчали Васильченко О.М., Нетяжук М.В., Пономарьова Ю.В., Задорожний Ю.І., Донець Л.І., Баранов В.В., Костецька Н. та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є обґрунтування тенденцій та напрямів розвитку хлібопекарської галузі регіону в контексті продовольчого забезпечення населення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Продовольче забезпечення України та її регіонів характеризується рядом важливих аспектів, які потребують висвітлення у розрізі даного дослідження.

Спеціалізація виробництва пояснює регіональні відмінності у середньодушовому споживанні продуктів харчування. Так, найбільш забезпечені регіони: м'ясом та м'ясопродуктами — Черкаський (92% від потреби), Волинський (70%), АР Крим (61% від потреби); молоком та молокопродуктами — Волинський регіон (137%), Чернігівський (136%) та Житомирський (132% від потреби); картоплею — Чернігівський регіон (835%), Волинський (752%) та Вінницький регіон (706% від потреби); овочами — Херсонський (285%), Кіровоградський (152%) та Одеський (135%) регіони. Найменш забезпечені регіони: м'ясом та м'ясопродуктами — Донецький (23%), Луганський (24%) та Одеський (26% від потреби) регіони; молоком та молокопродуктами — Донецький (28%), Дніпропетровський (37%) регіони та АР Крим (38% від потреби); картоплею — АР Крим (54% від потреби); овочами — АР Крим (34%), Івано-Франківський (57%) та Дніпропетровський (63%) регіони.

Споживання хлібопекарської продукції у розрахунках на одну особу в Україні у 2009 році складало 43,6 кг/рік, що значно менше за нормативне значення (101 кг/рік). Але, якщо провести аналіз споживання хліба у перерахунку на борошно (враховуючи споживання хлібопродуктів), то середній показник споживання на одну особу дорівнює 115,4 кг/рік, що перевищує нормативне значення на 12,5%.

У той же час даний показник за країнами світу має такі значення: Росія — 122 кг/рік, Польща — 119 кг/рік, США — 105 кг/рік, Німеччина — 80 кг/рік, Франція — 83 кг/рік [1]. У Німеччині та Франції низький рівень споживання хлібопекарської продукції пояс-

нюється більш інтенсивним споживанням інших продуктів харчування (м'ясо, молоко, овочі тощо).

В останньому десятиріччі минулого століття системна криза виробництва і споживання різко погіршила продовольчу ситуацію: у 1999 році показник калорійності харчування загрозово знизився до 2,5 тис. ккал. Після 2000 році почалося поступове підвищення середньодобового раціону, і у 2005 році він становив уже 2,9 тис. ккал. На сьогодні цей показник залишається на тому ж рівні. При цьому добовий душевий раціон харчування понад 1 млн громадян України нижчий від 2000 ккал [2], а рівень продовольчого споживання менший за 2000 ккал фахівці вважають катастрофічним (він означає хронічне недоїдання), оскільки, за даними FAO, при добовому споживанні, меншому за 1520 ккал, настає голод [3]. Крім того, дані вибіркового обстеження свідчать, що якість харчування українців сьогодні нижче норм, передбачених для працездатного населення за калорійністю у 33%, вмістом білків — 50%, жирів і вуглеводів — відповідно 35 та 26% [4]. Таким чином, раціональність харчування населення України залишається на досить низькому рівні, через недостатність у раціоні важливих продуктів харчування, особливо, таких як м'ясо та молоко.

У цьому аспекті хліб задовольняє життєво необхідні потреби організму людини в живильних речовинах, він має високу харчову цінність, оскільки виступає джерелом значного покриття енергетичних витрат, а також забезпечує людський організм більшістю незамінних харчових речовин.

Основним фактором продовольчого забезпечення з боку споживання є рівень витрат населення. В деяких джерелах цей показник має назву продовольчої доступності [5]. Економічна доступність визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств. Рівень витрат населення на продукти харчування, згідно законодавства України, не повинен перевищувати 60%. Це в той час, коли в Європі та США критичним є показники в 15—20%. Дослідження показують, що в тих країнах з перехідною економікою, де зростають доходи населення, спостерігається тенденція скорочення частки витрат на харчування у структурі доходів домогосподарств. У постсоціалістичних країнах з порівняно великим рівнем ВВП на одну особу — Словенії, Чеській республіці, Угорщині й Словаччині — частка

витрат на харчування у загальних витратах домогосподарств складає лише 20—30%, у той час як в Україні понад 60% [6, с. 150]. За даними Держкомстату, на сьогодні цей показник в Україні складає близько 53%, що за міжнародними стандартами — надзвичайно високий рівень.

Щодо доступності хлібопекарської продукції, то порівняно з іншими продуктами харчування вона має досить невисокий рівень цін і менші темпи їхнього зростання. Так, індекс цін на продовольчі товари у 2009 році складав 110%, а на хлібопекарську продукцію — 109%. З 2001 року до сьогодні ціни на хліб зросли в середньому на 43%. Це при тому, що виробники хлібопекарської продукції знаходяться у складних умовах господарювання, коли їхня виробнича та комерційна діяльність контролюється держаними органами влади при постійному зростанні цін на сировину та енергоносії, а рентабельність хлібопекарських підприємств близька до 1%.

Регулювання цін на хліб та хлібобулочні вироби здійснюється практично в усіх регіонах України шляхом обмеження рівня рентабельності, а також за рахунок встановлення фіксованих цін або декларування їх зміни.

Перерахунок середніх показників на диференційовані за соціальними групами показує, що найнижча диференціація спостерігається щодо найдешевших продуктів (картоплі та хлібопродуктів), найвища — щодо м'яса, молокопродуктів, овочів, риби, рибопродуктів та яєць [5].

Рівень продовольчої незалежності країни визначається часткою імпорту у загальному обсязі товарообігу. Частка імпортованих продуктів не має перевищувати 30%. Однак із загального обсягу рибопродуктів в Україні імпортовані склали 71,1%, рослинної олії (через закупівлі пальмової олії для потреб харчової промисловості) — 56,5%, доля імпорту м'яса склала граничні 30%, у зв'язку з неврожаєм частка імпорту овочів та фруктів збільшилася до 40 та 50% відповідно. Майже нульовий показник спостерігається у імпорті яєць, цукру, а також хліба та хлібопродуктів [7].

Відсутність імпорту на хлібопекарську продукцію пояснюється локальним характером ринку через короткий термін зберігання продукції. В той же час важливим показником у хлібозабезпеченні регіону є обсяг виробництва продовольчого зерна всередині регіону. Так, найбільшу частку у загальному

обсязі виробництва зернових займає Полтавський (8,3%) та Черкаський регіони (7%). Серед регіонів з середньою часткою можна назвати: Вінницький (6,6%), Одеський (6,2%), Дніпропетровський (6,1%), Кіровоградський (5,5%), Харківський (5,5%). Найменшу — Луганський (2,3%), Львівський (1,8%), Рівненський (1,5%), Волинський (1,4%) регіони, Закарпатський, Чернівецький та Івано-Франківський регіони — мають частку близько 1%. При цьому у 2009р. збільшили обсяг виробництва Черкаський (2,4%), Чернігівський (7,3%), Хмельницький (3,3%) та Запорізький (0,9%) регіони. Всі інші характеризуються зменшенням обсягів виробництва зернових, причому найбільше зниження відбулося у Волинському (35,6%) та Івано-Франківському (33,5%) регіонах.

ВИСНОВОК

Продовольче забезпечення регіонів України має окремі проблемні аспекти, які мають вирішуватися переважно місцевими органами самоврядування. При цьому хлібопекарська галузь залишається провідною у харчовій промисловості й розвивається індивідуально у кожному окремому регіоні, зберігаючи загальні тенденції та особливості, пов'язані зі специфікою продукції.

Література:

1. Манелия А. Продовольственное обеспечение бедного населения России в 2002—2003 г.г. / А. Манелия // Сельская бедность: причины и пути преодоления. — 2004 — С. 151—155.
  2. Шевченко О.О. Систематизація показників оцінки стану продовольчої безпеки країни / О.О. Шевченко // Економіка та держава. — 2008. — №1. — С. 92—94.
  3. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія / О.І. Гойчук. — Житомир: Полісся, 2004. — 348 с.
  4. Шевченко О.О. Критерії та чинники впливу на рівень продовольчого забезпечення населення країни / О.О. Шевченко // Економіка та держава. — 2008. — №2. — С. 74—76.
  5. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // Економіка України. — 2006. — №4. — С. 43—50.
  6. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора / Т.О. Осташко. — К.: Фенікс, 2004. — 280 с.
  7. Матеріали сайту Міністерства економіки України [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.me.gov.ua.
- Стаття надійшла до редакції 08.11.010 р.*